

BOLALARGA NISBATAN SHAFQATSIZ MUNOSABATLAR

Xamidullayeva Umida Abduraufovna

Toshkent viloyati, Toshkent tumani "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazi, ijtimoiy xodim

Abdullayeva Nodirabegim Shuhrat qizi

Toshkent viloyati, Toshkent tumani yoshlar yetakchisi

Annontatsiya: *Mazkur maqolada bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabatlar masalasi ko'tarilgan bo'lib, bu muammoning bolalarning ruhiy va jismoniy rivojlanishiga ta'siri yoritilgan. Shafqatsiz munosabatlarning bolalarda xavfsizlik hissini yo'qotishi, o'ziga bo'lgan ishonchiga putur yetkazishi va kelajakdagi ijtimoiy moslashuvlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Shuningdek, maqolada bunday muammolarni oldini olishda ota-onalar, pedagoglar va jamiyatning o'rni, shuningdek, psixologik ko'mak va himoya choralari ko'rsatish zarurligi haqida so'z yuritilgan. Maqola jamiyatda bolalar uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishning ahamiyatini o'quvchilarga yetkazadi.*

Kalit so'lar: *bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabat, zo'ravonlik, psixologik ta'sir, jismoniy rivojlanish, ruhiy rivojlanish, bolalar huquqlari, xavfsiz muhit, jamiyatning roli, ota-onalar, psixologik yordam, ijtimoiy moslashuv, ta'lim muassasalari*

Аннотация *В данной статье поднимается вопрос жестокого обращения с детьми и освещается влияние этой проблемы на психическое и физическое развитие детей. Утверждается, что жестокие отношения могут вызвать у детей потерю чувства безопасности, подорвать их уверенность в себе и негативно повлиять на их будущую социальную адаптацию. В статье также говорится о роли родителей, педагогов и общества в предотвращении подобных проблем, а также о необходимости оказания психологической поддержки и защитных мер. Статья расскажет читателям о важности создания безопасной и благоприятной среды для детей в обществе.*

Ключевые слова: *жестокое обращение с детьми, насилие, психологическое воздействие, физическое развитие, психическое развитие, права детей, Безопасная среда, роль общества, родители, психологическая помощь, социальная адаптация, образовательные учреждения*

Abstract *This article raises the issue of child abuse and highlights the impact of this problem on the mental and physical development of children. It is argued that abusive relationships can cause children to lose a sense of security, undermine their self-confidence and negatively affect their future social adaptation. The article also talks about the role of parents, educators and society in preventing such problems, as well as the need for psychological support and protective measures. The article will tell readers about the importance of creating a safe and supportive environment for children in society.*

Keywords: *child abuse, violence, psychological impact, physical development, mental development, children's rights, Safe environment, the role of society, parents, psychological assistance, social adaptation, educational institutions*

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda maktab yoshidagi bolalarga nisbatan zo'ravonlik va shafqatsiz munosabat muammosi eng dolzarb muammolardan biridir. Zamonaviy adabiyotlarda bolalarning alkogolizmi, g'ayrioddiy xatti-harakatlari, giyohvandlik va jinoyatlarning kelib chiqishida bolaning g'ayritabiiy rivojlanishiga olib keladigan zo'ravonlik yotadi. Yoshi tufayli har doim ham qarshilik ko'rsata olmaydigan bolalarning sog'lig'iga xavf tug'dirishi xavfsiz hayot sharoitlarini ta'minlash yo'llarini, ijtimoiy moslashuvga yordam berish usullarini izlashga yordam beradi. Bu faoliyatda maktab psixologlarining ham o'rni katta.

ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda zo'ravonlik psixologiyasi mashhurlikka erishdi. D. Levinson, J. Kobrin, R. Lang, E. Miller va boshqalar o'z asarlarida bu masalani o'rgandilar. Ko'pincha, ekspertlar tajribali zo'ravonlik, insonning kognitiv qobiliyatining pasayishi, uning intellektual va kognitiv qobiliyatlari va natijada, akademik ko'rsatkichlar va xatti-harakatlarning o'zgarishi natijasida hissiy buzilishlarni belgilaydilar. Zo'ravonlikka uchragan bolalarga yordam berishda inqirozga aralashuvning umumiy qabul qilingan formulasi yo'q. Umuman olganda bola bilan ishlashda rioya qiladigan yordamning ba'zi umumiy modellarini ko'rsatish mumkin:

1. Bolalar bilan ishlashda eng samarali yondashuvlardan foydalanish - kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, vizualizatsiya, art-terapiya, psixodrama.

2. Uch yo'nalishda maslahat berishning o'ziga xos usulini tanlash: hissiyotlar bilan ishlash, fikrlar bilan ishlash va xatti-harakatlar bilan ishlash. Bunday holda, tanlov bolaning yoshiga, uning kognitiv rivojlanish darajasiga va u zo'ravonlik tajribasining qanday namoyon bo'lishiga bog'liq - affektiv, xulq-atvor yoki kognitiv nuqtai nazardan.

3. Maslahat vaqtida faol tinglash texnikasidan foydalanishni unutmang.

4. Ma'lum miqdorda individual ish olib borilgandan so'ng- Bolani ijtimoiylashtirishga, bolalar o'rtasida sog'lom munosabatlarni shakllantirishga va o'z- o'zini hurmat qilishni oshirishga qaratilgan o'quv mashg'ulotlari orqali guruh ishiga kiritish kerak. Zo'ravonlik qurbonlariga psixologik yordam ko'rsatish. Zo'ravonlik va shafqatsizlikni boshdan kechirgan bolalar va o'smirlarga psixologik yordam ularning oqibatlarini iloji boricha to'liq bartaraf etishga va zo'ravonlik harakatlarini to'xtatish choralarini ko'rishga qaratilishi kerak.

O'zbekistonda bolalar huquqlarini himoya qilishda muhim qadam qo'yildi. Deputatlar birinchi o'qishda Jinoyat kodeksiga o'zgartirishlar kirituvchi qonun loyihasini qabul qildilar.

126-1-modda bolaga nisbatan uydagi (maishiy) zo'ravonlik uchun javobgarlik bilan to'ldiriladi.

Ushbu tashabbus so'nggi yillarda jamoatchilikni tashvishga solayotgan ko'plab bolalarga nisbatan zo'ravonlik holatlariga javob bo'ldi. Oiladagi zo'ravonlik uchun jinoiy javobgarlikni joriy etish har bir bola o'z uyida o'zini xavfsiz va xavfsiz his qilishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Hozirgi vaqtda ota-onalarga yoki bolalarni suiiste'mol qilganlarga nisbatan qanday jazo turlari qo'llanilishi aniq emas. Shu bilan birga, qonun loyihasi ushbu xatti-harakatlar uchun etarli va adolatli jazoni ta'minlash uchun qo'shimcha o'qish jarayonida takomillashtirilishi va batafsil bayon qilinishi kutilmoqda.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik 18 yoshgacha bo'lgan bolalarga nisbatan zo'ravonlik yoki noto'g'ri harakatsizlikni anglatadi. U bolaning sog'lig'iga, uning omon qolish, rivojlanish yoki qadr-qimmatiga haqiqiy yoki potentsial zarar etkazilishiga olib keladigan vazifalarni bajaruvchi, ishonchli yoki vakolatga ega bo'lgan shaxs tomonidan jismoniy va/yoki hissiy shafqatsizlik, jinsiy zo'ravonlik, g'amxo'rlik etishmasligi, e'tiborsizlik va tijorat yoki boshqa maqsadlarda ekspluatatsiya qilishning barcha turlarini qamrab oladi.

Muammoning ko'lami

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik global muammo bo'lib, odamlar hayotining barcha bosqichlarida jiddiy oqibatlarga olib keladi. So'nggi paytlarda ushbu muammo bo'yicha kam va o'rta daromadli bir nechta mamlakatlarda tadqiqotlar o'tkazildi, ammo bir qator mamlakatlarda ma'lumotlar hali ham mavjud emas.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik keng qamrovli va o'rganish qiyin bo'lgan muammodir. Mavjud hisob-kitoblar mamlakatga va ishlatilgan tadqiqot metodologiyasiga qarab keng doirada farq qiladi. Baholarning aniqligi quyidagilarga bog'liq:

- ✓ "bolalarga nisbatan zo'ravonlik" tushunchasining qo'llaniladigan ta'riflari;
- ✓ bolalarni suiiste'mol qilishning o'rganilgan shakllari uchun qabul qilingan tipologiya;
- ✓ rasmiy statistik ma'lumotlarning statistik qamrovi va sifati;
- ✓ qurbonlarning o'zlari, ota-onalar yoki o'qituvchilarning so'zlaridan ma'lumot to'plashni ta'minlaydigan so'rovlarning qamrovi va sifati.

Shu bilan birga, xalqaro tadqiqotlar ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2-4 yoshdagi bolalarning deyarli to'rt dan uch qismi ota-onalar yoki tarbiyachilar tomonidan muntazam ravishda jismoniy jazo va/yoki psixologik zo'ravonlikka duchor bo'ladi va har beshinchi ayol va har o'n uchinchi erkakdan biri bolaligida jinsiy zo'ravonlikka uchragan.

18 yoshgacha bo'lgan bolalar orasida zo'ravonlik bilan o'limning yillik soni 40,150 ta holatni tashkil qiladi, ularning aksariyati bolalarga nisbatan zo'ravonlik bilan bog'liq. Ushbu ko'rsatkich, ehtimol, kam baholanadi va muammoning haqiqiy ko'lamini aks ettirmaydi, chunki ko'pincha yiqilish, kuyish, cho'kish yoki boshqa omillar bolaning o'limi sababi sifatida noto'g'ri ko'rsatiladi.

Qurolli mojarolar va qochqinlar harakati sharoitida qizlar, ayniqsa, urushayotgan tomonlar, xavfsizlik kuchlari, mahalliy aholi, yordam xodimlari va boshqalar tomonidan jinsiy zo'ravonlik, ekspluatatsiya va zo'ravonlikka duchor bo'lishadi.

Zo'ravonlikning oqibatlari

Zo'ravonlik ko'pincha bolalarning jismoniy, jinsiy va ruhiy salomatligi uchun qisqa va uzoq muddatli og'ir oqibatlarga olib keladi. Bularga tanadagi shikastlanishlar, shu jumladan bosh jarohatlari va jiddiy nogironlik oqibatlari, ayniqsa yosh bolalar uchun, TSSB, tashvish buzilishi, depressiya va jinsiy yo'l bilan yuqadigan infeksiyalar (STI), shu jumladan OIV infeksiyasi kiradi. O'smir qizlarda qo'shimcha sog'liq muammolari, xususan, ginekologik kasalliklar va istalmagan homiladorlik paydo bo'lishi mumkin. Bolalarga nisbatan zo'ravonlik kognitiv funktsiyalar va akademik ko'rsatkichlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin va ko'pincha spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish, giyohvand moddalarni iste'mol qilish va chekishga olib keladi – yuqumli bo'lmagan kasalliklar (NCD), xususan yurak-qon tomir va saraton kasalliklari

uchun etakchi xavf omillari.

Suiiste'mol qilish stressni keltirib chiqaradi, bu erta yoshda miya rivojlanishining buzilishiga olib keladi. Haddan tashqari stress asab va immunitet tizimining shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Natijada, balog'at yoshida, bolaligida yomon munosabatda bo'lgan odamlarga xulq-atvor muammolari, shuningdek, jismoniy va ruhiy oqibatlar xavfi ortadi, masalan:

- zo'ravonlik xatti-harakatlariga moyillik yoki zo'ravonlikka moyillik;
- depressiya;
- chekish;
- semirib ketish;
- xavfli jinsiy xatti-harakatlar;
- rejadan tashqari homiladorlik;
- spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish va giyohvandlikka qaramlik.

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik ta'limdagi tengsizlikning namoyon bo'lishini ham kuchaytiradi. Zo'ravonlik bilan og'rigan bolalarda maktabni tugatmaslik ehtimoli 13 foizga yuqori.

Sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'sirlardan tashqari, bolalarni suiiste'mol qilish iqtisodiyotga salbiy ta'sir qiladi, shu jumladan kasalxonaga yotqizish, ruhiy kasalliklarni davolash, bolalarni ijtimoiy himoya qilish va uzoq muddatli sog'liq muammolari bilan bog'liq xarajatlarni oshiradi.

Xavf omillari

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik bir nechta xavf omillari tomonidan osonlashtirilishi aniqlandi. Ularning barchasi har qanday ijtimoiy-madaniy muhitga xos emas va quyida keltirilgan omillar bolalarga nisbatan zo'ravonlik sabablari haqida umumiy ma'lumot beradi.

Bola

Shuni esda tutish kerakki, bola jabrlanuvchi va hech qanday holatda unga nisbatan yomon munosabatda bo'lgan aybdor emas. Bolaning ba'zi individual xususiyatlari uni suiiste'mol qilish xavfini oshirishi mumkin:

- ✓ bolaning yoshi: to'rt yoshgacha yoki o'smirlik;
- ✓ bolaning tug'ilishi, ota-onalarning xohishlariga zid ravishda yoki ularning farzanddan kutishlarini asossiz ravishda;
- ✓ maxsus ehtiyojlar, tashqi jismoniy og'ishlar, doimiy yig'lash;
- ✓ intellektual yoki nevrologik kasalliklarning mavjudligi;
- ✓ bolaning o'zi yoki boshqalarning fikriga ko'ra gomoseksual, biseksual yoki transgender mansubligi.

Ota-onalar yoki tarbiyachilar

Ota-ona va tarbiyachi tomonidan bolaga nisbatan zo'ravonlik xavfini oshiradigan individual omillarga quyidagilar kiradi:

- yangi tug'ilgan chaqaloq bilan hissiy yaqinlik etishmasligi;
- bolaga g'amxo'rlik qilish odatining etishmasligi;
- bolalik davrida suiiste'mol qilish tajribasi;

- bolaning rivojlanish xususiyatlarini bilmaslik yoki katta umidlar;
- spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish yoki giyohvand moddalarni iste'mol qilish, shu jumladan homiladorlik paytida;
- o'zini past baholash;
- nazoratsiz impulsiv xatti-harakatlar;
- ruhiy yoki nevrologik kasalliklarning mavjudligi;
- noqonuniy xatti-harakatlar;
- moliyaviy qiyinchiliklar.

Aloqalar

Oiladagi yoki jinsiy sheriklar, do'stlar va tengdoshlar o'rtasidagi munosabatlar dinamikasi tufayli bolalarga nisbatan zo'ravonlik xavfini oshiradigan omillarga quyidagilar kiradi:

- oiladagi kelishmovchilik yoki boshqa oila a'zolari o'rtasidagi zo'ravonlik;
- ijtimoiy izolyatsiya yoki qo'llab-quvvatlash doirasining etishmasligi;
- qarindoshlar tomonidan bolani tarbiyalashda yordam etishmasligi.

Bevosita ijtimoiy muhit omillari va ijtimoiy omillar

Bolalarga nisbatan zo'ravonlik xavfini oshirishga yaqin atrofdagi ijtimoiy muhit va umuman jamiyatning xususiyatlari, xususan:

- ❖ gender va ijtimoiy tengsizlik;
- ❖ oilalar va tegishli jamoat institutlarini qo'llab-quvvatlash uchun tegishli uy-joy yoki xizmatlarning etishmasligi;
- ❖ ishsizlik va qashshoqlikning yuqori darajasi;
- ❖ spirtli ichimliklar va giyohvand moddalar mavjudligi;
- ❖ bolalarga nisbatan zo'ravonlik, bolalar pornografiyasi, bolalar fohishabozligi va bolalar mehnatining oldini olish strategiyalari va dasturlarining samarasizligi;
- ❖ ijtimoiy va madaniy me'yorlar, boshqa odamlarga nisbatan zo'ravonlikni oqlash va rag'batlantirish, jismoniy jazoni qo'llashni ma'qullash, gender rollarini qattiq mustahkamlash yoki ota-ona va bola munosabatlarida bolaning mavqeini pasaytirish;
- ❖ ijtimoiy, iqtisodiy, sog'liqni saqlash va ta'lim strategiyalari turmush darajasining pasayishiga yoki ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik yoki beqarorlikka olib keladi.

XULOSA

Bolalarga nisbatan shafqatsiz munosabatlar ularning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga katta zarar yetkazishi mumkin bo'lgan jiddiy muammo hisoblanadi. Bunday munosabatlar o'z ichiga bolalarga nisbatan zo'ravonlik qilish, ularga beparvolik qilish, haqoratlash, psixologik yoki jismoniy jarohatlar yetkazish kabi harakatlarni oladi.

Bu holatlar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini, xavfsizlik hissini, ruhiy va jismoniy sog'lig'ini buzishi mumkin. Bolalarga nisbatan zo'ravonlik va shafqatsizlik ular uchun qiyin va xotirjamlik yo'qolgan muhit yaratadi, bu esa kelajakdagi rivojlanish va ijtimoiy moslashuvga salbiy ta'sir qiladi.

Bunday muammolarni oldini olish uchun jamiyatda bolalarning huquqlarini himoya qilish, ularning xavfsiz muhitda o'sishini ta'minlash, ota-onalarga va qarovchilarga ma'naviy va psixologik ko'mak berish muhimdir. Ta'lim muassasalari, jamoatchilik tashkilotlari, shifokorlar va psixologlar bu masalalarda hamkorlik qilish orqali bolalar uchun yaxshiroq va sog'lom hayot sharoitlarini yaratish yo'lida katta hissa qo'shishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ta'lim muassasasida zo'ravonlikning oldini olish. Uslubiy qo'llanma / V. Adescalita, R. Josanu, I. Moldovanu, T. Epoyan tomonidan tahrirlangan - Kishinyov, 2017. --- 128b.
2. Volkova E.N., Volkova I.V., Isaeva O.M. Bolalarga nisbatan zo'ravonlikning tarqalishini baholash // Ijtimoiy psixologiya va jamiyat. 2016. 7-jild. No 2. 19-34-betlar.
3. Aptikieva L.R., Aptikiev A.X., Bursakova M.S. Zo'ravonlikdan omon qolgan o'smirlar bilan psixologik-pedagogik ishlarni tashkil etish // Orenburg davlat universitetining axborotnomasi No 9 (170), 2014. P.4-9.
4. Malkina-Pykh IG Inqirozli vaziyatlarda psixologik yordam - Moskva: Eksmo nashriyoti, 2005. - 960 p.